

Lunds universitet
Socialhögskolan
SOL 067
VT 2005

”Alldeles utmärkt” eller ”tungt som fan”?

En studie av fosterfamiljers egna barns syn på sin situation
sett ur ett genusperspektiv

Författare: Anna Dahlqvist & Stephanie Marckwort

Handledare: Gunilla Lindén

Abstract

The purpose of this essay was to examine, from a gender perspective, how biological children in foster families experience the situation of living with foster siblings. The material consists of ten interviews. We searched answers to the questions:

1. In what way have the biological children's relations to parents, biological siblings and foster siblings changed through the placement?
2. What kind of responsibility do the biological children feel for their foster sibling?
3. How do the biological children experience the reactions from the environment on their life with foster siblings?
4. What have the biological children learned from their life with foster siblings?
5. What differences are there between these experiences depending on the sex of the biological children?

Our results show that a majority of our interviewees find their upbringing with foster siblings positive in all. We also found that boys to a higher extent than girls feel neglected by their mothers, feel stronger connected to their biological siblings and also feel that their environment does not understand the meaning of having foster siblings. Both sexes prefer foster siblings of their own sex. When it comes to responsibilities we could not find any differences related to the sex.

Förord

Vi vill tacka alla som har gjort det möjligt för oss att skriva den här uppsatsen. Vägen har varit lång och ibland känts svår, men det lossnade till slut. Tack framför allt ni som ställt upp på intervjuerna utan er tid och information hade det aldrig blivit någon uppsats. För två personer som inte vet hur det är att växa upp med fostersyskon har upplevelsen både varit spännande och intresseväckande. Stort tack även för allt gott fika vi bjudits på.

Tack även till den socialförvaltning som har förmedlat kontakt till ett par av våra intervjupersoner. Stort tack till Mia, du vet vem du är. När vi famlade i hopplöshet trollade du egenhändigt fram nästan hälften av våra intervjupersoner. Utan dig hade vi antagligen fortfarande letat.

Gunilla, med en fast och hjälpande hand har du lotsat oss fram till ett slutgiltigt resultat som vi förhoppningsvis alla är nöjda med. I vad mån hade vi klarat denna uppsats utan dig?!

Tack även till Jens som troget vaktat bebis-Leo trots ryggsrott och bröllopsplanering. Utan dig hade vår uppsats aldrig kunnat bli klar.

Sist men inte minst vill vi även tacka varandra för ett gott jobb, många goa skratt samt stöd och uppmuntran i tider när det känts som en omöjlighet att slutföra vårt arbete.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	5
1.1 Problemformulering	5
1.2 Perspektivval och avgränsningar	5
1.3 Syfte och frågeställningar	6
1.4 Begrepp	6
2. METOD	7
2.1 Val av metod	7
2.2 Urval	8
2.3 Genomförande	8
2.4 Bearbetning och analys	10
2.5 Resultatets tillförlitlighet	11
2.6 Etiska överväganden	13
2.7 Källkritik	13
2.8 Fortsatt framställning	14
3. TIDIGARE FORSKNING	14
3.1 De biologiska barnen i fosterfamiljen	14
3.2 Syskons ömsesidiga påverkan ur ett genusperspektiv	15
4. TEORI	16
4.1 Utveckling av manligt och kvinnligt beteende	16
4.2 Syskonskap	18
5. REDOVISNING AV INTERVJUER	19
5.1 Relationer	19
5.1.1 Hur har placeringen förändrat de biologiska barnens relation till sina föräldrar?	19
5.1.2 Hur känns det att dela sina föräldrar med fostersyskon?	20
5.1.3 Hur har regler och rutiner förändrats i familjen sedan placeringen?	21
5.1.4 Hur har placeringen förändrat relationen till de biologiska syskonen?	21
5.1.5 Hur har relationen till fostersyskonen förändrats med tiden?	21
5.1.6 Har de biologiska barnen märkt någon skillnad i relationen till fostersyskonet beroende på fostersyskonets kön?	22

5.1.7 Hur har de biologiska barnen upplevt separation från fostersyskonen?	23
5.2 Ansvar	23
5.2.1 Hur har de biologiska barnen påverkat sina fostersyskon?	23
5.2.2 Har de biologiska barnen tagit på sig uppgifter som de känner är föräldrarnas ansvar? 24	
5.2.3 Känner de biologiska barnen att de tagit ansvar för sina fostersyskon på ett annat sätt än för sina syskon?	25
5.2.4 På vilket sätt har de biologiska barnen oroat sig för sina fostersyskon?	25
5.3 Omgivning.....	26
5.3.1 Hur har de biologiska barnen uppfattat omgivningens reaktioner på att hon/han lever med fostersyskon?	26
5.4 Erfarenheter.....	27
5.4.1 Vilka lärdomar har de biologiska barnen gjort?	27
5.4.2 Vilka positiva erfarenheter har de biologiska barnen gjort?	28
5.4.3 Vilka negativa erfarenheter har de biologiska barnen gjort?.....	28
5.4.4 Hur ställer sig de biologiska barnen till att en dag ha egna fosterbarn?	29
5.4.5 Har upplevelsen i stort varit positiv eller negativ?	30
6. ANALYS.....	30
6.1 Relationer	30
6.1.1 Relationen till föräldrarna.....	30
6.1.2 Relationen till de biologiska syskonen	31
6.1.3 Relationen till fostersyskonen.....	31
6.2 Ansvar	32
6.3 Omgivning	34
6.4 Erfarenheter	35
6.5 Sammanfattning	36
7. SLUTDISKUSSION	36
8. KÄLLFÖRTECKNING	39

BILAGOR:

I. Informationsbrev

II. Intervjuguide

1. INLEDNING

1.1 Problemformulering

Mycket forskning har gjorts kring placerade barns situation och hur fosterfamiljerna som tar emot dem ser ut och lever. Vikten av fosterfamiljernas lämplighet och kompetens betonas och undersöks noga innan placeringarna genomförs. Det framkommer dock i Carina Larssons (2001) uppsats ”Att dela med sig av sin familj” att socialsekreterare sällan riktar sig direkt till de biologiska barnen med information eller frågor. Hur mår då de biologiska barnen i fosterfamiljerna där de placerade barnen flyttar in? Forskning av Vinnerljung et al. (2001) har visat att en stor del av sammanbrotten i familjehemsplaceringar beror på den problematiska relationen med de biologiska barnen. Att ta emot fosterbarn medför en mycket omvälvande förändring för familjen, som innebär stora anpassningar och en medvetenhet om att allt man gör på något sätt påverkar fosterbarnet. För att klara av att ge fosterbarn ett bra hem krävs struktur och en trygg omgivning. Fosterfamiljen har valt detta sätt att leva. Frågan som ännu är relativt obeforskad är hur familjens egna barn upplever det förändrade familjelivet och den nya familjemedlemmen. Tidigare forskning har i Sverige nästan uteslutande behandlat föräldrarnas syn på sina barns situation. I de flesta fall, men inte alltid, har barnen varit med och beslutat om att bli fosterfamilj, och beroende på hur gamla de är har de kanske inte förstått vidden av förändringarna i familjen som följer med uppdraget (Höjer, 2001). Nystartad forskning kring de biologiska barnens egna upplevelser visar att de biologiska barnen i fosterfamiljer har många både positiva och negativa tankar kring sina fostersyskon och deras liv i familjen, och att åsikterna skiljer sig åt beroende på om det biologiska barnet är en flicka eller en pojke (Höjer, 2004). Eftersom det inte forskats mycket kring detta tema känns ämnet viktigt att belysa, både för familjer som funderar på att bli fosterhem och för att öka medvetenheten hos familjehemssekreterare om placeringarnas påverkan på *hela* familjen.

1.2 Perspektivval och avgränsningar

Vi har valt att belysa de biologiska barnens perspektiv då detta är ett område som det finns väldigt lite forskning om. Den forskning som nu pågår inom området behandlar situationen i allmänhet och vi har därför valt att anlägga ett genusperspektiv på våra efterforskningar för att även denna aspekt ska belysas.

Vi har valt att intervjua tio ungdomar och unga vuxna i åldern 15-32 år. Vi undviker medvetet att intervjua yngre barn då inte vet hur mycket känslor ämnet kommer att väcka och inte vill

riskera att sätta ett mindre barn i en svår situation. Vi förmodar att en tonåring har en mer utvecklad förmåga att reflektera över sin situation på ett objektivt sätt. Den övre åldersgränsen är satt för att vi tänker oss att de flesta i den åldern har flyttat hemifrån och därigenom har ett annat perspektiv på sin uppväxt.

I vår uppsats vill vi sätta barnperspektivet i centrum, då tidigare undersökningar i ämnet till större delen baseras på föräldrarnas utsagor. Eftersom en del av våra intervjupersoner idag är vuxna ser de visserligen på sin barndom ur ett vuxenperspektiv, men det är ändå deras upplevelser som barn som står i fokus.

1.3 Syfte och frågeställningar

Vårt syfte med uppsatsen är att ur ett genusperspektiv undersöka fosterfamiljernas biologiska barns upplevelser av sin livssituation tillsammans med fostersyskon.

Syftet vill vi besvara genom följande frågor:

- På vad sätt har relationen till föräldrar, biologiska syskon och fostersyskon i fosterfamiljen förändrats i och med placeringen?
- Vilket ansvar känner de biologiska barnen i fosterfamiljen för sina fostersyskon?
- Hur uppfattar de biologiska barnen i fosterfamiljen omgivningens reaktioner på att de lever med fostersyskon?
- Vilka erfarenheter har de biologiska barnen i fosterfamiljen gjort genom sin uppväxt med fostersyskon?
- Vad finns det för skillnader i dessa upplevelser mellan könen på de biologiska barnen i fosterfamiljen?

1.4 Begrepp

Fosterhem: Ett enskilt hem som tar emot barn eller vuxna för vård på uppdrag av socialtjänsten (Bra Böckers Lexikon 2000, 1996).

Vi använder oss i vår uppsats av begreppet *fosterfamilj* trots att Socialtjänstlagen sedan 1982 använder sig av begreppet *familjehem* (se Lindén, 1998). Detta gör vi framför allt för att fosterfamilj är det begrepp som används i dagligt tal och i förlängningen blir begreppet familjehem mer komplicerat att använda. I vår uppsats kommer vi att tala mycket om

fostersyskon eftersom vi anser att begreppet familjehemssyskon är ett begrepp som inte är allmänt vedertaget och därför skulle kännas krångligt och byråkratiskt i en intervjusituation. Följaktligen kommer vi även att använda oss av begreppen *fosterbarn* och *fosterföräldrar*.

Genus: Kommer från latinet och har grundbetydelsen släkt och kön (Bra Böckers Lexikon 2000, 1996). När vi talar om genus är det inte den biologiska och anatomiska skillnaden som diskuteras utan snarare de psykologiska, sociala och kulturella aspekter som kan knytas till de könsroller mannen och kvinnan har i samhället (Giddens, 1998). Vi kommer i vår uppsats att behandla olika könsaspekter, framför allt vad gäller omsorg.

Rationalisering: Freud menade att människan har ett omedvetet försvar mot ångest och oacceptabla tankar. För att hålla dem borta från medvetandet har hon utvecklat olika slags strategier, varav en är rationalisering. Detta är en strategi som ger felaktigheter i minnesbilden för att berättelsen ska passa ihop med individens kulturella förväntningar (Eysenck, 2000).

Coping-beteende: En känslor fokuserad strategi som innebär en reglering av de känslor som är förenade med stressfaktorer och andra påfrestningar. Enligt Lagerberg; Sundelin (2003) är den här sortens försvar "*kontinuerligt föränderliga beteende - och tankemässiga strävanden att hantera yttre och/eller inre krav som uppfattas överstiga individens resurser*" (s 223).

I vår uppsats kommer vi att samla våra intervjupersoner under beteckningarna *flickor* och *pojkar*. Då den äldsta vi intervjuat är 32 år kan detta tyckas låta fel men då vi tycker att begreppen "tjejer och killar" är talspråk och kvinnor respektive män känns svårt att applicera på våra 16- och 17-åringar har vi valt flickor och pojkar som de mest lämpliga begreppen.

2. METOD

2.1 Val av metod

Vi har inför vår uppsats valt en i huvudsak kvalitativ metod. Att en undersökning är kvalitativ innebär att den baseras på framför allt innehållet i *texten*, det vill säga i vårt fall de nedskrivna intervjuerna, och att den inte analyseras med hjälp av *siffror* (Repstad, 1999). Eftersom vi i vår analys kommer att lägga vikten vid att göra jämförelser mellan flickor och pojkar har vi dock valt att till viss del använda oss av siffror för att belysa skillnader eller likheter. Vidare

har vi valt att genomföra halvstrukturerade intervjuer vilket innebär att vi har utgått från fyra övergripande teman och sedan konstruerat frågor under dessa teman. Som komplement till de fasta frågorna har vi haft stora möjligheter till följdfrågor som passar situationen.

Det finns både för- och nackdelar med att använda kvalitativ metod. Nackdelen är att resultatet baseras på en begränsad grupp, medan en kvantitativ metod riktar sig till en större mängd och således kan ge mer allmängiltiga resultat. Fördelen med en kvalitativ metod är att man kan få en djupare inblick i problemområdet genom att man följer den intervjuade, anpassar sig efter denna och har möjlighet att ställa följdfrågor. Med en kvalitativ metod finns det då en möjlighet att omformulera och lägga till i intervjuguiden (Repstad, 1999).

2.2 Urval

Kriterium ett för vår uppsats var naturligtvis att vi sökte intervjupersoner som hade växt upp med fostersyskon. För att det skulle bli möjligt att besvara de frågeställningar vi satt upp i uppsatsen behövde vi tio personer som kunde tänka sig att ställa upp på våra intervjuer. Då vår uppsats har ett könsperspektiv var det viktigt för oss att få tag på ett jämt antal flickor och pojkar. Vår ursprungliga tanke var att vi ville ha intervjupersoner mellan 15 och 30 år. Vi valde det stora åldersspannet för att få både intervjupersoner som lever tillsammans med sina fostersyskon idag, och intervjupersoner som har flyttat hemifrån och har fått distans till sin uppväxt med fostersyskon. På grund av svårigheten att få tag i intervjupersoner fick vi även öka ut vårt åldersspann. Den högsta åldern är nu 32 år. Det blev även en något ojämn fördelning mellan åldrarna eftersom bristen på intervjupersoner gjorde att vi inte fritt kunde välja och vraka. Vi lyckades dock med vår förestats att få tag på fem intervjupersoner av varje kön.

2.3 Genomförande

Vi var intresserade av att undersöka hur skillnaderna yttrar sig mellan könen när det gäller synen på uppväxten med fostersyskon. Detta tog vi reda på genom att göra intervjuer med biologiska barn i fosterfamiljer och att sedan jämföra flickornas och pojkarnas berättelser. För att förstå eventuella skillnader i deras skildringar sökte vi sedan förklaringar i framför allt teorier om manliga och kvinnliga egenskaper och beteenden samt syskonskap.

Vi började vår datainsamling med att läsa litteratur som vi ansåg var relevant för vår uppsats. Parallellt med detta utformade vi ett informationsbrev (se bilaga 1) som samtliga våra

intervjupersoner senare fick del av. Vid formuleringen av intervjuguiden (se bilaga 2) valde vi att rikta in de första frågorna på allmän bakgrundsinformation om placering, åldersskillnad och kön för att få en överblick av situationen i sin helhet. Sedan delade vi in våra frågor i fyra teman som vi tycker är relevanta för att besvara våra frågeställningar. Våra teman är: relationer, ansvar, omgivning och erfarenheter. Under de fyra temarubrikerna formulerade vi mer ingående frågor för att hålla oss inom ramarna under intervjun. Genom dessa försäkrade vi oss om att få det material som behövdes för att besvara frågeställningarna i vår uppsats. Med utgångspunkt i frågorna var vi under intervjuerna relativt öppna för vad situationen ledde in samtalet på, för att inte hämma intervjupersonernas ofta stora berättariver.

Relationer:

Eftersom vi, genom den litteratur vi satt oss in i, uppfattat att fosterbarnets inträde i familjen bidrar till en radikal förändring i familjelivet, anser vi det viktigt att belysa hur relationerna i familjen förändras i den här processen. Vi fokuserade på relationen mellan det biologiska barnet och dess föräldrar, biologiska syskon samt dess fostersyskon.

Ansvar:

Enligt tidigare forskning är graden av ansvarskänsla och sättet att ta ansvar för sitt fostersyskon något som skiljer sig beroende på om det biologiska barnet är en flicka eller en pojke. Genom att ställa frågor kring ansvar, egen påverkan på fostersyskonet, oro för fostersyskonet och eventuell omfördelning av föräldraansvar i familjen ville vi se om vi kan urskilja några skillnader mellan könen.

Omgivning:

Vi förmodar att omgivningens reaktioner är viktiga beroende på att omvärlden kan påverka vilken upplevelse intervjupersonen har av situationen.

Erfarenheter:

Erfarenheter ser vi som en slags sammanfattning av situationen som helhet, där intervjupersonerna lite djupare får tala om vilka upplevelser hon/han haft, vad de har för känslor med sig idag och hur dessa påverkar deras liv och handlande.

För att hitta våra intervjupersoner gick vi till väga på följande sätt:

Vi hade ett par lämpliga intervjupersoner i vår bekantskapskrets och släkt:

- Syskon: flicka 29 år och pojke 25 år
- Flicka 28 år.

Ett par intervjupersoner fick vi genom socialförvaltningen som vidareförmedlade en kontakt till

- Flicka 15 år
- Flicka 29 år

Familjehemmens Riksförbund hänvisade oss till en kontakt i södra Sverige som lyckades hitta

- Syskon: pojke 29 år och pojke 17 år
- Syskon: flicka 32 år och pojke 17 år

Då vi hade svårigheter att få ihop tillräckligt med intervjupersoner satte vi också upp lappar på Lunds universitetsområde där vi efterfrågade frivilliga intervjupersoner som ville ställa upp utan ersättning. Svar inkom från en pojke och en flicka. För att få en jämn fördelning mellan könen valde vi då

- Pojke, 24 år

Med undantag från två intervjuer genomfördes alla i de intervjuades hemmiljö. En av intervjuerna ägde rum på den intervjuades arbetsplats och den andra i en lokal på Socialhögskolan. Intervjuerna genomfördes med en person i taget. Huruvida en eller två av oss intervjuade varierade beroende på plats och tid. Samtliga intervjuer bandades efter godkännande av våra intervjupersoner.

2.4 Bearbetning och analys

När vi hade genomfört alla intervjuerna började det tidskrävande arbetet med att transkribera dem. Vi valde att skriva ut våra intervjuer ordagrant då vi ville behålla stämningen från intervjuerna i största möjliga mån. Sedan detta var gjort delade vi upp intervjupersonerna mellan oss så att en av oss sammanställde flickornas material och den andra pojkarnas. Under bearbetningen gick vi tillbaka till våra utskrivna intervjuer och plockade ut det centrala i intervjuvaren för att sammanfatta dessa i redovisningen av intervjuerna. Vi valde att strukturera redovisningen efter de fyra teman vi haft som huvudspår i intervjuguiden. När vi var klara med detta började arbetet med att jämföra flickornas och pojkarnas svar, fråga för

fråga. Resultatet av detta går att läsa i vår analys som vi för tydlighetens skull inordnat efter uppsatsens frågeställningar. Slutligen gjorde vi en slutdiskussion där vi valde att ta upp ämnen och tankar som kanske inte ligger direkt inom ramen för det arbete vi har gjort men som väckts och som vi sinsemellan diskuterat och intresserat oss för under uppsatsens gång.

2.5 Resultatets tillförlitlighet

I detta avsnitt kommer vi att ta upp vad som kan ha påverkat vårt arbetes resultat.

Det går att diskutera motiven till intervjupersonernas vilja att medverka i den här sortens undersökning. Det finns en risk att en person har bestämt sig redan innan intervjun för vilken bild den vill förmedla. Eventuellt ställde de vi känner sedan tidigare upp för att de hade svårt att säga nej till oss. Fyra av våra intervjupersoner hittade vi på egen hand, medan vi fick resten tilldelade av socialförvaltningen och kontakten från Familjehemmens Riksförbund inom ramarna för våra kriterier. Detta innebär att vi inte kunde påverka det senare urvalet av intervjupersoner, förutom att vi naturligtvis kunde ha tackat nej. Eventuellt skedde en snedvridning av urvalet så till vida att de som har upplevt situationen som riktigt svår valde att inte ställa upp över huvud taget.

Relationen mellan intervjuare och den som intervjuas är viktig för studien (Repstad, 1999). Det finns en risk att intervjupersonen vill göra oss som intervjuar till lags, och därför ger de svar som hon/han tror att vi vill höra. Vi kan styra svaren genom minspel, kroppshållning eller annat som avslöjar gillande/ogillande. Vår förförståelse kan påverka oss att tolka svaren så som vi vill att de ska vara, vilket vi försökte tänka på under bearbetningen av materialet. I de flesta fall var det inte någon större ålderskillnad mellan oss och de personer vi intervjuade. Detta kan ha varit en orsak för intervjupersonerna att se oss som mindre professionella, men kan också ha påverkat de intervjuade att känna sig mer avslappnade i vår närhet.

Vid fyra intervjutillfällen var vi båda med och intervjuade. Detta kan ha ökat osäkerheten hos våra intervjupersoner. Vi försökte dock motverka detta genom att den ena av oss tog den huvudsakliga intervjuarrollen och den andra hade en mer tillbakadragen roll och enbart någon gång emellanåt kom med uppföljande frågor. Som alltid när det gäller intervjuer kan vi ställa oss frågan hur stor påverkan den ovanliga situationen hade på våra intervjupersoner, men då de flesta intervjuerna skedde i hemmiljö och för det mesta ackompanjerades av en fika kändes stämningen avslappnad. I samtliga intervjuer använde vi oss av bandspelare och detta gjorde

till synes i en del fall de intervjuade nervösa till en början. Nervositeten släppte emellertid enligt vår mening ganska snart, vilket märktes genom att svaren efterhand blev längre och mer beskrivande.

När vi hade gjort tre intervjuer såg vi över våra frågor och finjusterade dem något. Det handlade till största delen om vilket ordval som kunde vara bättre i de fall frågan hade missförstått eller framstått som svårförstådd. Här tillkom även den sista frågan om upplevelsen i stort varit positiv eller negativ då vi märkte att det var lätt för intervjupersonerna att framförallt fasthålla sig vid det som var negativt även om de ansåg att upplevelsen i stort hade varit positiv. Dessutom är/var vi (särskilt i början) relativt oerfarna av att göra intervjuer och ibland har vi missat att intervjupersonerna svarat på annat än de frågor vi ställt. Detta har lett till att vi ibland har saknat svar i vår redovisning.

Vi hade inte räknat med det stora antalet fostersyskon som de flesta av intervjupersonerna hade erfarenhet av, och valde därför att tala övergripande om alla deras placeringar i familjen istället för att rikta in oss specifikt på ett par personer. Vi bestämde oss därför också att godta mindre precisa svar om placeringarnas antal, längd och ålder eftersom intervjupersonerna oftast hade svårigheter att minnas alla med exakthet. Ett par av intervjupersonerna har dessutom erfarenhet av att deras föräldrar har drivit HvB-hem innan eller efter det att familjen var fosterhem, vilket ytterligare försvårade intervjuerna. Detta innebär att de har haft ett stort antal placeringar, ofta flera åt gången, och ibland även haft, eller själva varit, anställda som arbetat i HvB-verksamheten. Det verkade ibland bli förvirrande för intervjupersonerna att få frågor om *fostersyskonen* men inte *HvB-placeringarna*, och detta förvirrade även oss eftersom vi såg en skillnad i relationerna med HvB-placerade och fosterhemsplacerade barn. HvB-placeringar var ofta kortare än fosterhemsplaceringar. För att undvika att tala om HvB-placeringarna försökte vi att under intervjun påminna om att det var fosterhemsplaceringarna vi var intresserade av.

Det går aldrig att komma ifrån att valet av teorier är subjektivt, vilket innebär att vi automatiskt valde teorier som passade oss. På så sätt exkluderade vi oundvikligen en mängd andra teorier, som hade kunnat vara lika relevanta att använda i sammanhanget. Vi är medvetna om att det i vårt arbete finns en risk att vi misstolkat delar av de teorier vi använt oss av för att analysera våra intervjuer.

2.6 Etiska överväganden

Då vi sedan tidigare var bekanta med tre av de personer som vi intervjuade, funderade vi en del på för- och nackdelar kring detta. Det är viktigt att i sådana här fall vara medveten om att vi ibland tror oss ha förkunskaper om personerna som inte alltid behöver stämma överens med verkligheten. Det var omöjligt att innan intervjusituationen säga hur det skulle påverka dessa intervjupersoner att vi var bekanta sedan innan. Vi tror att det hänger samman med vilken personlighet intervjupersonen har huruvida det uppfattas som lättare eller svårare att öppna sig för någon man känner sedan innan. Dels kan det kännas som en trygghet att öppna sig för någon man litar på, men det kan även finnas en trygghet i den anonymitet som finns då två personer inte känner varandra alls.

Risken finns alltid att de ämnen som behandlas i en intervju kan väcka känslor hos intervjupersonerna som varken intervjuaren eller de intervjuade varit förberedda på. Vi försökte att vara lyhörda för detta för att inte starta processer hos våra intervjupersoner som vi sedan inte hade möjlighet eller kunskap att följa upp. Gällande de frågor vi ställde till intervjupersonerna ansåg vi det vara av största vikt att undvika frågor som skulle kunna försätta dem i en lojalitetskonflikt gentemot sina föräldrar.

Då vi har tre syskonpar med i vår intervjustudie har vi diskuterat mycket fram och tillbaka hur vi ska kunna skydda dem så att de inte kan identifiera varandra då vi anser att detta är ett val de måste få göra själva.

2.7 Källkritik

Vi valde medvetet ett ämne där det inte finns särskilt mycket forskning och följaktligen relativt lite litteratur. Ingrid Höjer är den enda i Sverige som har forskat på de biologiska barnen i fosterfamiljer, vilket gör det svårt att jämföra och kritiskt granska fakta. Vad gäller detta ämne har vi främst inriktat oss på tidigare forskning inom Sverige därför att vi anser att det är dessa resultat som är mest relevanta för vår studie. När det gäller forskning om genus och syskonskap finns däremot en uppsjö av varierande litteratur, dock har vi inte resurser att ta del av områdets alla aspekter. På grund av tidsbristen har vi valt kvalitet framför kvantitet och valt två framstående företrädare för dessa forskningsområden. Den ena är en väl ansedd psykoanalytiker som behandlar kvinnligt och manligt, Nancy Chodorow. Den andra, Judy

Dunn, är en känd engelsk barnpsykolog som analyserar syskonskap. Båda har vi sett att flertalet författare inom vårt ämne har relaterat till i sina böcker.

2.8 Fortsatt framställning

Vi kommer närmast i uppsatsen att ge en liten bakgrund till vilken tidigare forskning det finns om biologiska barn i fosterfamiljer och främst då de resultat som Ingrid Höjer har kommit fram till här i Sverige. Efter detta avsnitt går vi vidare med forskning angående de skilda mönster flickor och pojkar har när det kommer till familjer och fostran. Efter en genomgång av tidigare forskning går vi vidare till de teorier vi vill använda för att analysera resultatet i vår uppsats. Avsnittet börjar med våra två huvudteorier. Dessa handlar om utvecklingen av mäns och kvinnors beteende samt om syskonskap. Fortsättningsvis kommer vi även att redogöra för en av Freuds försvarsmekanismer samt en coping-strategi. Redovisningen av de intervjuer vi gjort börjar med en kort presentation av intervjupersonerna. I vår fortsatta framställning av intervjuerna är presentationen styckevis indelad efter kön, allt för att förenkla jämförelser mellan könen. Presentationen är indelad i fyra huvudteman under vilka vi samlat våra intervjufrågor. I efterföljande analys har vi utgått från uppsatsens frågeställningar för att få en samlad och strukturerad bild av det vi har velat undersöka. Till sist avslutar vi vårt arbete med en slutdiskussion där vi tar upp tankar och funderingar som har dykt upp under arbetets gång.

3. TIDIGARE FORSKNING

3.1 De biologiska barnen i fosterfamiljen

Det finns inte mycket forskning kring de biologiska barnen i fosterfamiljer. Ingrid Höjer nämner i sin doktorsavhandling "Fosterfamiljens inre liv" (2001) att de inte finns någon svensk forskning där de biologiska barnens utsagor ligger till grund för insamlad kunskap, och inte heller internationellt har man forskat mycket kring ämnet. Ofta ligger föräldrarnas perspektiv som utgångspunkt för beskrivningar av deras barns situation (Höjer, 2001).

Ingrid Höjer har nu själv givit sig i kast med forskning kring fosterfamiljers biologiska barns situation, denna beräknas vara färdig i augusti 2005. Delar av hennes resultat som redan publicerats visar på en större problematik i fosterfamiljssituationen än vad man tidigare förmodat. Framför allt framkommer barnens känsla av att få mycket mindre tid och

uppmärksamhet av sina föräldrar. Barnen känner också ett ansvar gentemot sina föräldrar som de uppfattar är mycket belastade av fosterbarnen och försöker därför att skona dem från sina egna problem och klara sig på egen hand. De känner också en oro för hur föräldrarna ska orka med situationen. Samtidigt känner barnen också stolthet över sina föräldrar och vill inte beklaga sig över sin situation därför att de känner sig mera lyckligt lottade än sina fostersyskon. I allmänhet kan sägas att barnen verkar mycket medvetna om fostersyskonens problematiska liv och tar ett stort ansvar för deras utveckling och välmående. "Loss of innocence" är ett begrepp som används av Höjer (2004) för att beskriva barnens situation. Barnen förlorar på sätt och vis sin oskuldskraft genom att dagligen konfronteras med fostersyskonens problematiska bakgrund och tvingas att ta ställning i svåra frågor och reflektera över orättvisor redan som mycket unga (ibid.). Dessutom visar Höjers (2004) undersökning att de biologiska barnen ibland hamnar i kläm genom att fostersyskonen anförtrot dem hemligheter som de får lova att inte berätta vidare. Även de biologiska barnens föräldrar kan berätta saker för sina barn om fostersyskonen som barnen sedan måste hålla inom familjen (ibid.).

3.2 Syskons ömsesidiga påverkan ur ett genusperspektiv

Höjer (2004) har i sin forskning kommit fram till att den oro barnen känner för sina fostersyskon tar sig olika uttryck beroende på vilket kön det biologiska barnet tillhör. Procentuellt sett är det dubbelt så vanligt att flickor oroar sig ofta eller ganska ofta för sina fostersyskon än att pojkar gör det. Dessutom är oron av annan art. Pojkar oroar sig betydligt oftare än flickor för att deras fostersyskon ska skada sig och bli sjuka. De är även mer oroade för att fostersyskonen ska råka i slagsmål eller frysas ut av sina jämnåriga. Flickor å andra sidan är mer bekymrade än pojkarna angående fostersyskonens framtid och för att fostersyskonen ska råka ut för svårigheter såsom rädslor och ångest. Dessutom oroar flickorna sig något mer vad gäller fostersyskonens eventuella flytt från fosterfamiljen (ibid.). Ett liknande fenomen beskrivs också i Larsson Sjöbergs doktorsavhandling (2000) om barn i länkade familjesystem efter skilsmässa. Här pekar författaren på hur mycket flickornas beteende skiljer sig från pojkarnas. Till exempel är flickorna mycket mer aktiva i fråga om att ta hand om småsyskon och att se till att alla som hör till familjen känner sig delaktiga i gemenskapen. Överhuvudtaget är flickorna enligt författaren mer måna om relationer medan pojkarna är mer fokuserade på sig själva och sina förehavanden. Medan pojkarna i första hand utvecklar sina intressen utanför hemmet blir flickorna mödrarnas hjälpedor på ett självklart sätt och lägger mycket fritid på sysslor i hemmet såsom att ta hand om småsyskon. Enligt

Larsson Sjöberg (2000) ökar flickornas engagemang i hemmet beroende på om modern har sysselsättning utanför hemmet. Flickorna vårdar och tar hand om sina yngre syskon, medan pojkarna snarare leker och busar med framförallt sina småbröder. Flickorna berättar även gärna om hemmet och familjen, medan pojkarna inte talar om relationer och allmänt är mer fåordiga (Larsson Sjöberg, 2000).

4. TEORI

När vi har valt teorier har vi utgått från att studera litteratur som vi ansåg anknyter till vårt ämne. Vi urskilde så småningom de teorier som vi anser på ett bra sätt förklarar det som framkommit i våra intervjuer. Vi har valt en teori om utvecklingen av manligt och kvinnligt beteende som kan förklara skillnader i intervjupersonernas beteende. Vidare har vi valt en teori om syskonskap då vi anser att fostersyskonssituationen i många avseenden liknar ett vanligt förhållande mellan syskon.

4.1 Utveckling av manligt och kvinnligt beteende

Kvinnan vill fylla modersrollen, beroende på att hon under hela uppväxten förbereds på detta. Önskan att bli mor och att tillfredsställas genom detta byggs in i den kvinnliga psykiska strukturen genom uppväxten med den kvinna som fyllt modersfunktionen gentemot henne (Chodorow, 1995).

Spädbarn av båda kön tror sig till en början vara sammansmälta med modern i en och samma individ. Senare upptäcks jaget, kognitiva förmågor mognar och upphäver långsamt sammansmältningen. Moderns egenskaper blir till en del av jaget. Barnet går från känslan av fullbordad primär kärlek till hjälplöshet i och med att barnets existens är beroende av modern. Genom sin relation till henne bildar barnet sin egen individ. Den första relationen är alltså grundläggande för hur människans självbild kommer att se ut (Chodorow, 1995).

Kvinnans modersfunktion gör att barnet lär sig att omedvetet förväntar sig att kvinnor i allmänhet har förmågor till uppoffring och omvårdnad och att fylla modersfunktionen. Modern är barnets primära vårdnadshavare och objekt, medan fadern är sekundärt objekt för både pojkar och flickor. Döttrar förblir nära sina mödrar eftersom de är av samma kön och därför är lika. Sönernas kön skiljer sig från moderns, hon ser sönerna som en representant för

det andra könet och på grund av detta behandlar modern dem annorlunda. Genom att mannen inte alltid finns i närheten av familjen, riktar mamman tillgivenhet och intresse mot sonen, en annan manlig person i närheten. Hon blir på sätt och vis förförisk mot honom. Genom att sonen löser sig från modern blir skillnaden dem emellan tydligare, och stöds av ett intensivt känslöengagemang. Sonen projicerar sin egen rädsla på modern och ger hennes beteende stor betydelse (Chodorow, 1995).

Döttrarna försöker att lösa sig från modern under förpuberteten genom att idealisera andra än modern, kritisera familjen och söka sig nära vänner som de identifierar sig med och delar allt med. Döttrarna vacklar mellan att vara bundna vid modern och se sig själva som moderns avbild och förlängning, och förkasta henne. Men likheten med modern gör att döttrarna inte behöver kategorisera sig som en särskild individ. Ofta är döttrarnas utträde ur den fullständiga symbiosen med modern ofullständig. De fortsätter då att vara känslomässigt kopplade till varandra i en ”halvsymbiotisk relation”, där ingen av dem uppfattar sig själv eller den andre som en särskild individ. De behåller inslag av sin tidiga relation, och kommer därför känna sig lika på ett grundläggande vis (Chodorow, 1995).

Sönerna måste å andra sidan genomgå identifikationsbyten för att uppnå sin förväntade könsroll. Från att ha identifierat sig med den primära vårdnadshavaren, modern, måste pojkar senare identifiera sig med fadern. Det betyder att de måste bryta med den tidigaste bundenheten till modern. Det som förknippas med modern – relationer och bundenhet – måste förnekas och trängas bort. Pojkars könsroll föds ur att de psykologiskt tar avstånd från sin mor. Pojken utgår ifrån vad som inte är kvinnligt när han utvecklar sin maskulinitet. Det är inte accepterat att pojken tar efter sin mor och han lär sig att maskulinitet inte bygger på relationer vilket leder till att pojkar utvecklar ett mer analytisk och prestationsinriktad inställning. Istället minskar pojkens förmåga att sätta sig in i och hantera omgivningens känslor (Chodorow, 1995).

Pojkar lär sig att vara manliga på ett mera medvetet sätt än vad flickorna lär sig att vara kvinnliga. De måste lära in mansrollen trots att fadern, förebilden inte ständigt är närvarande. Flickorna däremot har en ständigt närvarande förebild i modern, och har också ofta många andra kvinnliga förebilder. Senare i livet kommer kvinnan att vara beroende av relationer för sin jaguppfattning medan män upplever ett hot av att engagera sig i intima känslomässiga

relationer. Enligt Chodorow (1995) uttrycker och definierar kvinnan sig framför allt genom relationer, män däremot har förträngt dessa behov.

4.2 Syskonskap

Uppfostran är traditionellt föräldrarnas ansvar. Senare forskning tyder dock på att inte bara föräldrar utan även de andra barnen i familjen har ett stort ansvar vad gäller att forma sina syskon (Dunn, 1986). Enligt Höjer (2001) råder liknande förhållande mellan barnen i en fosterfamilj. Relationen mellan fosterfamiljens egna barn och fosterbarnen kommer att påverka samtligas personlighetsutveckling. I fosterfamiljer är det vanligt att inte bara fosterföräldrarna tar ansvar för fosterbarnet. Även de biologiska barnen i familjen har ett stort ansvar för deras fostersyskons anpassning i familjen och samhället i övrigt. Detta har kommit att kallas ”barn som fostrar” (vår översättning), ursprungligen ”children who foster” (Höjer, 2001).

Enligt Dunn (1986) är det mycket som spelar in när det handlar om syskons inverkan på andra syskon. Det är inte så enkelt att det till den största delen är den äldste som påverkar de yngre, utan detta påverkansmönster är ömsesidigt. När det handlar om makt och dominans är det vanligtvis det äldre syskonet som har mest att säga till om. Men på andra plan är mönstren mindre förutsägbara. Till exempel påverkas syskons relation av det gensvar som ges vid samspel. Upprepat negativt gensvar eller brist på gensvar leder i längden till en försämrad relation oberoende av vem som är äldst. Även föräldrars beteendemönster gentemot syskonen påverkar relationen dem emellan, till exempel är det viktigt att prata med sitt barn om det andra barnets känslor och reaktioner för att skapa ömsesidig förståelse (ibid.).

I den forskning som har gjorts på relationer mellan syskon finns inga klara skillnader i pojkars och flickors beteende gentemot sina syskon. Däremot finns det mycket tvetydig forskning inom området. Det finns undersökningar där barn tyr sig till syskon av samma kön men det finns även studier som säger att syskon av samma kön i större utsträckning är rivaliserande och avundsjuka på varandra (Dunn, 1986).

Det har visat sig att syskon till barn med beteendestörningar kan ha en viktig roll i att träna bort oönskade beteenden. Om inte bara föräldrar utan även syskon involveras i att förstärka och motarbeta dessa beteenden leder detta till ett förbättrat beteende såväl som en bättre relation mellan syskonen (Dunn, 1986).

5. REDOVISNING AV INTERVJUER

Redovisningen är indelad i fyra huvudteman samt indelad styckevis efter kön, detta för att förenkla jämförelser.

Då vi har intervjuat tre syskonpar i vår studie komplicerar detta vår presentation av våra intervjupersoner. Givetvis utlovade vi anonymitet och det är av högsta vikt för oss att dessa syskon inte ska kunna identifiera varandra. Vi vill gärna lämna en utförlig redovisning av de intervjuade så att läsaren själv kan få en möjlighet att följa deras berättelser genom den fortsatta redovisningen; det är dock möjligt att denna inte kommer uppfattas som särskilt tydlig.

Vi intervjuade alltså fem flickor som vi valde att kalla: Amelie, Erika, Linnéa, Sanna och Tina. Dessa fem är 15, 28, 29, 29 och 32 år gamla, men inte nödvändigtvis i den ordningen. Tilläggas bör att den äldsta flicka idag har tagit sig an ett eget fosterbarn. Pojkarna döpte vi till: Mattias, Johan, Jonas, Robin och Tomas och dessa är 17, 17, 24, 25 och 29 år gamla. Antalet placeringar intervjupersonerna har haft i sina familjer varierar kraftigt från två till ett tjugotal. En del av dem vi intervjuade har haft barn placerade i sin familj sedan innan de föddes och andra var i tonåren första gången deras familj tog emot främmande barn.

En flicka och en pojke av intervjupersonerna bor hemma fortfarande. En av dem planerar att börja utbilda sig inom media, den andra vet vi inte. Två pojkar studerar för att bli polis/sjukvårdare respektive psykolog, en flicka är sjuksköterska, en flicka och två pojkar är eller har varit behandlingsassistenter, en flicka arbetar med utvecklingsstörda och en flicka har ett serviceyrke.

5.1 Relationer

5.1.1 Hur har placeringen förändrat de biologiska barnens relation till sina föräldrar?

Fyra av fem *flickor* i vår intervjustudie säger att de inte kan känna att placeringen har förändrat något i deras förhållande till sina föräldrar. En av flickorna förklarar: *"Inte vad jag kan se. Men jag vet ju inte om det hade blivit på samma sätt om de inte hade kommit"* (Sanna). Den femte säger att relationen påverkats så till vida att hon känner att hon blev mindre synlig för sin mamma eftersom hon skötte sig och försökte hjälpa till.

I *pojknas* svar på denna fråga påpekar Mattias att det är svårt att veta eftersom han inte har något att jämföra med. Johan säger att det har blivit mer diskussioner inom familjen. De pratar mer om saker som händer och varför de händer. Detta har enligt honom gjort att han har kommit mycket närmare sina föräldrar. Tomas säger att hans mamma alltid har tagit sig tid för honom så han har inte märkt av någon större förändring och det har inte heller Jonas gjort. Robin kände ibland av den tidsbrist fostersyskonen förde med sig: *"För varje unge kände man väl att man förlorade sin mamma lite mer"*.

5.1.2 Hur känns det att dela sina föräldrar med fostersyskon?

Gällande denna fråga skiljer sig *flickornas* uppfattningar brett. Linnéa säger att hon aldrig har känt någon konkurrens och att det har varit bra. Sanna och Tina pratar om en viss tidsbrist från föräldrarnas sida. Att föräldrarna ibland varit upptagna med andra barn och att de har fått vänta tills föräldrarna har tid att hjälpa dem eller sätta sig ner och prata med dem. Tina uttrycker sina upplevelser av att dela sin mamma så här:

Mamma har ju alltid varit så himla aktiv med allting. Och där kan jag känna att hon kanske kunde saktat ner lite ibland och gett mig lite mer tid. Men det har funnits så många andra att dela den tiden med. Så jag har liksom tagit den lilla beskärda delen jag har fått. Men på senare år så har jag ju känt mig arg över det. Faktiskt. /---/ Jag tror inte att jag uttryckte den känslan för mig själv. Då. Utan det har liksom växt fram mer som vuxen sen. /---/ Men när det är så behjärtansvärda saker så har man ju inte hjärta att vara egoistisk och säga ifrån. Det hade varit en annan sak om det hade varit något annat...
(Tina)

Amelie berättar att hon i en viss ålder var avundsjuk på den tid hennes föräldrar lade på hennes fostersyskon men att hon idag har en helt annan förståelse för att dessa barn verkligen var i behov av mycket uppmärksamhet, tid och kärlek. Slutligen säger Erika att det inte är något hon har funderat på.

Fyra av *pojknarna* tycker att de har fått mindre tid med sina föräldrar och att detta gjort att de känt sig avundsjuka på sina fostersyskon. Det finns tillfällen när de sökt sina föräldrar och dessa inte har haft tid: *"Ibland när jag ville gå till mina föräldrar så var det redan upptaget där. Och jag kände att det var någon som egentligen inte hörde hit som var och tog upp min plats."* (Mattias) eller som en annan av *pojknarna* uttrycker det *"Det var ju tungt som fan att dela med sig av sina föräldrar för det vill man bara inte, så är det bara"* (Robin). Robin berättar även att han blev arg för att barn som inte var hans syskon var arga på hans mamma. Johan säger att han *"helt enkelt fick lära sig att vänta"*. Jonas berättar att det gick *"alldeles*

utmärkt” att dela sina föräldrar med andra barn och att detta är något han aldrig reflekterat över.

5.1.3 Hur har regler och rutiner förändrats i familjen sedan placeringen?

Två av *flickorna* säger att de fick hjälpa till mer hemma i och med att det kom fosterbarn i familjen. Sanna menar att det berodde på att hennes mamma fick mindre tid och Amelie anger att orsaken var att hon skulle vara en förebild för sitt fostersyskon. I övrigt anser inte flickorna att regler och rutiner påverkades nämnvärt i och med placeringen.

Två av *pojarna*, Tomas och Robin, anser inte att förändringar av regler har påverkat dem särskilt mycket eftersom de var så unga när de fick fostersyskon. Vad gäller rutiner säger Robin att han fick klara sig mer själv, eller ta hjälp av sina biologiska syskon när fostersyskonen kom till familjen. Mattias säger att de nya reglerna inte påverkat honom men han tror att han har tagit mer ansvar för exempelvis matlagning än vad hans jämnåriga har gjort. Jonas tycker inte att de skett några märkbara förändringar sedan han fick fostersyskon: *”Mina fostersyskon var så små att de har uppfostrats i våran familj. Så det har gjort att de rutiner jag var van vid från min familj inte ändrades särskilt mycket”*. En av *pojarna* saknas på denna fråga.

5.1.4 Hur har placeringen förändrat relationen till de biologiska syskonen?

Fyra av *flickorna* säger att relationen till deras biologiska syskon inte förändrats på något sätt. Den femte, Sanna, säger så här: *”Man blev väl mer beskyddande över dem, man kände väl ett större ansvar att hålla koll även gentemot dem hemma då”*.

En av *pojarna*, Johan, påpekar att han och hans syskon har samma värderingar trots att de inbördes är olika. Resterande säger att fostersyskonens ankomst till familjen har gjort att de biologiska barnen i familjen har förts närmare varandra och svetsats samman. De kan prata med varandra om det uppstår problem, kämpa tillsammans vid konflikter, samt söka hjälp och tröst hos sina syskon: *”När inte mamma har tid då ber jag dem så fixar de det. Jag har alltid haft någon nära mig hela tiden. Så det har ju jag känt trygghet i.”* (Tomas).

5.1.5 Hur har relationen till fostersyskonen förändrats med tiden?

Hur relationen förändras beror enligt *flickorna* på en mängd olika faktorer. Amelie säger att det första barnet var mest spännande. Efter det har hon haft både relationer som förbättras och

försämrats med tiden, riktigt nära kom hon en flicka som låg nära henne själv i ålder, de blev som vänner. Linnéa tycker att hon har kommit närmast dem som har bott där längst tid. Sanna säger att de som kommer tidigt känns som riktiga syskon. Tina tycker att det beror på hur mycket kontakt fostersyskonen själva söker. De som söker kontakt är de hon tycker sig ha kommit närmast. *”Den blir faktiskt bättre. Dom förbättras och förbättras. Och dom tänker sig för också, alltså vad dom gjort och så mot en, tror jag. Därför tror jag att de blir bättre”* (Erika).

Flertalet av synpunkterna ovan går igen i *pojknarnas* berättelser. Robin säger att han har en nära relation med en av sina fostersysstrar som är i ungefär samma ålder och den relationen har blivit allt bättre. Andra relationer har gått i vågor. Mattias och Tomas säger båda att när de var mindre tog de in fostersyskonen som syskon men det har de slutat med idag, eller som Mattias uttrycker det:

Innan när jag var mindre så var det så att jag försökte ta in dem som mina syskon. Men man blir trött på det när de åker iväg sen igen och man inte ser dem. Så jag har fått... jag har blivit inställd på det att de är bara här en mindre tid. Man kan säga att de är gäster för en längre tid. Mer är de inte för mig. Man är inställd på att de flyttar iväg sen igen. (Mattias)

Jonas säger att han har vuxit ihop med sina fostersyskon och att han idag inte gör någon skillnad på dem. Johan säger att han med åren har blivit mer barsk och mindre lättlurad.

5.1.6 Har de biologiska barnen märkt någon skillnad i relationen till fostersyskonet beroende på fostersyskonets kön?

Tre av *flickorna* tycker att det är lättare att komma nära en fostersyster för att det då finns mer att prata om, de är lättare att ta till sig samt att de är mer kontaktsökande, möjligtvis beroende på att de är av samma kön. Sanna tycker tvärt emot, hon tycker att det är enklare med pojkar. De uttrycker sig genom att slåss eller ta knark och är på så vis lättare att handskas med än flickorna som är mer manipulativa, stjäls och går bakom ryggen. Amelie säger att hon inte tror det är någon skillnad men att de haft mest flickor som varit placerade.

Fyra av *pojknarna* säger att det är värre med fostersysstrar. Tyvärr saknas det svar från Jonas på denna fråga då det uppstod ett fel på bandet. Enligt de fyra pojkarna sätter sig flickorna mer på tvären, de är gnälligare och tjatigare, de väsnas, skriker, bråkar och smäller i dörrar hemma medan pojkar i stället låser in sig eller sticker ut på stan: *”Stämningen dem emellan är det*

skillnad på om det är tjejer eller killar här. Det är ju självklart. Det är bra mycket lugnare när det är fler killar” (Johan). Några av pojkarna förklarar varför de tror att fostersystrarna är värre. En av pojkarna tror att flickorna oftare har större problem på många sätt, exempelvis om de har varit utsatta för sexuella övergrepp och att det är av den orsaken de är svårare att handskas med. Två av pojkarna förklarar skillnaden med att det troligen är lättare att förstå pojkarna eftersom de är av samma kön.

5.1.7 Hur har de biologiska barnen upplevt separation från fostersyskonen?

Många av *flickorna* har upplevt separationer som naturliga. Både i Linnéas och Sannas fall har separationen kommit naturligt genom att deras fostersyskon har flyttat hemifrån. Sanna säger även att det kan vara skönt när fostersyskonen flyttar om placeringen inte har fungerat. Tina flyttade själv hemifrån och har inte heller upplevt någon separation som känts svår. Erika tycker att det har varit jobbigt i vissa fall när man har bott ihop i många år men att det går över efter ett tag. Amelie säger: *”Jag vet inte om det är man själv som inte släpper in känslorna riktigt kanske. Man kanske inte ska börja tycka om dem för mycket”*. Hon tycker att det blir mer kompis- än syskonrelation.

En av *pojkarna*, Mattias, menar att han inte släpper in känslorna på samma sätt längre samt att han från början ställer in sig på att de ska flytta. Dessutom har separationerna ibland varit positiva då placeringen inneburit mycket problem. Ilska och känslor av svek kan uppstå om fosterbarnen själva avbryter placeringen genom att ge sig av från familjen: *”För att man har delat med sig av allt man kunnat, och sen känner att det duger liksom inte”* (Robin). Jonas har upplevt separationerna som väldigt varierande, vissa var jobbiga och följdes av saknad, andra gånger kändes det mer befriande. Även Tomas minns att en del separationer varit svåra. Den femte har inte svarat på frågan.

5.2 Ansvar

5.2.1 Hur har de biologiska barnen påverkat sina fostersyskon?

Samtliga av *flickorna* i vår intervjustudie säger att de tror eller hoppas att de har påverkat sina fostersyskon positivt. De talar om att vara förebilder och storasystrar. De har tillrättaviserat dem, tydligt tagit avstånd från droger, hjälpt och ställt upp för sina fostersyskon.

Det jag kan känna är det att man ska skärpa sig mycket mer. Man ska vara en förebild för de små barnen. Jag känner att man kanske bör tänka på vad man säger till exempel. Man kan inte gå runt och vara snutig mot dessa stackars barn. Man känner att de har haft

tillräckligt mycket annars, hemma. Att man ska försöka bli en storsyster åt dem.
(Amelie)

En av *pojarna* berättar att hans föräldrar har sagt att det inte är hans uppgift att uppfostra sina fostersyskon och det håller han med om, därför menar Mattias att han håller sig utanför. En annan av *pojarna* tänker på vad han säger när fostersyskonen är i närheten: ”*Sen är det ju sättet att tala. Det är ju väldigt viktigt. För så fort man använder grova ord och snackar skit om andra så att de hör det så blir det ju 'kan han snacka skit så kan jag göra det'. Lite också hur man betar sig.*” (Tomas). Detta säger även Johan och tillägger att han helt klart tänker på hur han uppför sig gentemot andra människor eftersom han var medveten om att det påverkar barnen. Johan och Jonas säger att de hoppas att de påverkat sina fostersyskon positivt. En av *pojarna* har inte svarat på frågan.

5.2.2 Har de biologiska barnen tagit på sig uppgifter som de känner är föräldrarnas ansvar?

Två av *flickorna* säger att de tagit på sig ansvar på så vis att de har föregått med gott exempel. Sanna säger att hon fick hjälpa till lite mer i hemmet, exempelvis med matlagning när mamma inte kommit hem från jobbet. Linnéa säger:

Jag har ju alltid tagit hand om mitt /---/ det har inte varit att jag har städat de andras rum eller så utan det har väl varit mer att man har hjälpt till att passa dem och fixa och köra och hämta och kanske sånt. /---/ Alltså det har inte varit nåt krav på detta. /---/ Det har jag själv tagit på mig. (Linnéa)

Erika tycker inte att hon har tagit på sig något ansvar.

Två av *pojarna* säger att de inte tagit på sig något som de känner egentligen är föräldrauppgifter. Tomas och Johan säger att de har hjälpt sina mammor genom att avlasta dem, till exempel genom att ta hand om matlagning eller genom att sysselsätta fostersyskonen. Robin säger att han fått hjälpa till med städning och ta hand om sin tvätt vid en tidigare ålder än sina kompisar och kopplar detta till att det var en stor familj: ”*Stor familj kräver ju mycket. Det märker man när man träffar folk med stor familj, de har ju också fått göra de här grejerna, även att det är riktiga syskon, ta hand om lillebror, fixa tvätten...*”.

5.2.3 Känner de biologiska barnen att de tagit ansvar för sina fostersyskon på ett annat sätt än för sina syskon?

Alla *flickor* utom en är eniga om att det ansvar de har tagit på sig för sina fostersyskon har varit samma ansvar som de haft för sina biologiska syskon. Den femte flickan säger att skillnaden är att hon oroar sig mer för sina biologiska syskon, att det var en oro som fanns med hela tiden: *"Det skiljer väl sig på något sätt. De biologiska syskonen har man ju oroat sig för jämt. Det gör man även om det inte händer något"* (Sanna).

Vad gäller denna fråga skiljer sig samtliga av *pojkarnas* svar. Mattias svarar att fostersyskonen inte är hans uppgift och att han därför tagit mindre ansvar *"Med mina syskon så är det ju helt annorlunda. Där lägger jag ju mig i, det gör jag inte med dem som har bott här."* Johan tycker att han tagit samma ansvar och Robin att han tagit mer ansvar. Jonas menar att det är ett annat sorts ansvar, att han är något mer beskyddande än mot sin egen syster. Tomas har inte svarat på denna fråga.

5.2.4 På vilket sätt har de biologiska barnen oroat sig för sina fostersyskon?

Fast det har gått många år sedan hon befann sig i situationen säger en av *flickorna* så här:

Jag har oroat mig mycket, och gör det fortfarande konstigt nog, för ett syskonpar som kom och var hos oss en sommar bara. För jag vet att det hade hänt så fruktansvärda saker med de två. Och det kan jag fortfarande tänka på /---/ och undra vad som har hänt. (Amelie).

Hon berättar även om oro för fostersyskon som hon vet senare har börjat använda droger och den oro som finns ibland när barnen besöker sina biologiska föräldrar. Linnéa och Tina oroar sig för hur det kommer att gå för deras fostersyskon i framtiden då de har fostersyskon som var svårt skadade, fysiskt eller psykiskt, när de kom till familjen. Linnéa känner även en oro för att de biologiska föräldrarna till ett av hennes fostersyskon skulle vilja hämta hem sitt barn när det redan bott i fosterfamiljen i flera år. Sanna har känt oro om det har inträffat något med fostersyskonen till exempel om de varit för berusade eller skadat sig på något sätt. Erika har tolkat frågan på ett annorlunda sätt och berättar om den oro hon kunnat känna för att det ska bli bråk när fostersyskon kommit hem från besök hos sina biologiska föräldrar.

”Men visst, jag oroar mig. Fostersyskonen har ju liksom sår som inte har läkt och förmodligen inte kommer att göra det på bra många år förrän dom är helt... Och det oroar jag mig lite för, för det är rätt allvarliga grejer som har hänt” (Jonas). Och Jonas är inte den enda av *pojarna* som oroar sig. Mattias säger att han oroar sig ibland när fostersyskonen åker och hälsar på hos sina biologiska föräldrar. Johan säger att han är orolig att det ska hända hans fostersyskon något. Han kan även känna oro för exempelvis att någon av dem dricker för mycket alkohol. Tomas oroar sig ibland för hur det har gått för dem som flyttat från familjen. Robin berättar att det kan vara svårt för den som har tagit ett fostersyskon nära till sig att se på när hon/han är ledsen och att inte veta hur man ska trösta: *”Så oron ökade ju verkligen i vår familj med fosterbarnen.”*

5.3 Omgivning

5.3.1 Hur har de biologiska barnen uppfattat omgivningens reaktioner på att hon/han lever med fostersyskon?

Fyra *flickor* av fem tycker att omgivningen reagerat positivt på att de har eller har haft fosterbarn i familjen. Sanna däremot tror att grannen inte var *”överförtjust”*. Hon menar att folk direkt associerar fosterbarn till bråkstakar och problembarn, och att omgivningen tycker att *”jaha, fosterbarn, nej, men dem tycker inte jag att du ska leka med”* och *”hände det nåt så ville man skylla det på dem”* (Sanna). De flesta har inga dåliga erfarenheter alls, utan har bara mött intresse och nyfikenhet. Flera flickor har fått många frågor: *”mycket ’jaha vad är det för några’ och ’har ni haft många’ och ’ska de bo där länge’ och ’vad har hänt med dem’ och ’är det såna värstingar eller’”* (Amelie). Erika menar att omgivningen tycker det är bra att hennes familj hjälper människor, men hon tror att folk kanske undrade när hon var yngre. *”De tycker nog att man är lite konstig ibland. (...) Man ser på deras blickar”*. Tina tycker att det inte var några negativa reaktioner när fosterbarnen kom: *”det var ju inte mer liv hemma för det. Även när jag var yngre innan vi fick fosterbarn hemma så var det mycket ungar hemma”*.

Fyra av fem *pojkar* säger att människor i omgivningen inte förstår vad det handlar om att ha fosterbarn. Den femte, Tomas tycker att kompisarna accepterar att familjen har fosterbarn, men att de undrar varför föräldrarna har det. För att förenkla har två av *pojarna* slutat att förklara och kallar fostersyskonen för syskon: *”då blev det väl mer att man sa att det var syskon för att förenkla allting. Man orkar bara inte”* (Robin). *”Folk tror ju att de är som adoptivbarn, så det är lika bra att bara låta det vara istället. De flesta förstår inte även om man förklarar”* (Mattias). En pojke tycker att omgivningen har mycket förutfattade meningar

och kommer med *"dumma påståenden"* som *"ni har dem bara för att de ska jobba"* (Johan), men att människor som varit hemma hos dem blir mera positiva. Han har även upplevt att barn som blivit utsatta för något i skolan av något fostersyskon till honom inte vill komma och hälsa på, vilket han tycker är förståeligt. En pojke tyckte att det var svårt att berätta för att han var så liten och ingen annan i grannskapet hade något liknande. Jonas menar att omgivningen tycker att det var *"häftigt och lite annorlunda"* att ha fostersyskon.

5.4 Erfarenheter

5.4.1 Vilka lärdomar har de biologiska barnen gjort?

Flickorna tycker till mycket stor del att de lärt sig att förstå andras problem bättre genom fostersyskonen och att de fått upp ögonen för vilka slags problem som finns i samhället. En flicka tycker att *man "inte kan bli irriterad på en viss människas konstiga beteende, för det kan faktiskt ha hänt nånting. Ja, jag tror man tänker annorlunda"* (Amelie). Erika tycker att det är bra att hjälpa till, för *"med vissa kan det faktiskt kännas hemskt. (---) När de har berättat (---) Då tänkte man sig själv in i det. Om det hade hänt en själv"*. Tina tycker också att hon lärt sig att inte vara fördömande utan att försöka stötta istället, samtidigt som hon lärt sig *"acceptera att man kan inte rädda alla"*. Linnéa säger att hon har trivts väldigt bra med sina fostersyskon och att hon själv kan tänka sig att ha fosterbarn. Sanna säger att hon har lärt sig att det finns många barn som har det värre än vad man tror och att hon även lärt sig att man ibland måste ge folk flera chanser för att de ska komma någon vart i livet.

Flertalet av *pojkarna* tycker att de blivit tåligare inför, och lärt sig mycket av människors olika personligheter: *"Jag kan respektera livet på ett helt annat sätt"* (Tomas). *"Att ge folk en chans för det första, hur de än är och beter sig"* (Robin). Han tror även att hans familj är en annan idag än vad den skulle varit om de inte hade haft fosterbarn. *"Att inte bli så skrämmd av saker och ting"* (Jonas). Att man lärt sig att tala om saker i svåra situationer och att vara lugn och tydlig när man uttrycker sig är saker som nämns av både Johan och Mattias som viktiga i umgänget med fostersyskonen: *"Att tala klarspråk på det viset. 'Ja! Nej!' Inte kanske. Då blir de ju ofta besvikna"* (Johan). *"Jag brukar bara ta det lugnt och prata med dem"* (Mattias). Tomas, Mattias och Jonas säger alla att man lärt sig att mer uppskatta det man har. Två pojkar, Mattias och Tomas, tycker att det är svårt att svara på vad de skulle vilja ändra på när det gäller att ha fostersyskon, eftersom de aldrig sett något annat.

5.4.2 Vilka positiva erfarenheter har de biologiska barnen gjort?

Det framkommer i våra intervjuer att de biologiska barnen har mycket positivt att säga om situationen med att ha fostersyskon i familjen. Många olika aspekter framkommer som inte alltid går att sammanfatta.

När det gäller *flickorna* poängterar Amelie hur viktigt hon tycker det är att det finns ordentliga familjer som tar emot fosterbarn, för att det finns en så stor mängd behövande barn. Att dela med sig till dessa barn leder till att man blir mer förstående och tolerant samt lär sig tänka på ett annorlunda sätt. Erika skulle inte vilja ändra på någonting i sin situation "*Jag tycker att det funkar bra att ha fosterbarn*". Linnéa tycker att det är kul att hjälpa och ta hand om fostersyskonen. Hon tycker även att det är roligt att få fler syskon och att se hur fosterbarnens tillvaro förändras till det bättre. "*Det känns bra inombords att man gör någonting så. Glädje bara. Hur de har blivit och som de har formats*" (Linnéa). Inte heller Linnéa skulle vilja ändra på något. Sanna säger att det bästa är att man får ett syskon till och att man får mycket erfarenheter. Tina säger att det mest positiva är den livssyn erfarenheten gett henne.

Bland *pojkena* nämner Robin att det är en fördel att få fler syskon, och att fosterbarnen bidrar till en större familj som har kunnat ge honom mycket stöd. Han nämner också som positivt att han lärt sig att bli mer öppen som person. En av pojkarna tycker att det bästa är "*att jag har varit med och gett dem ett väsentligt mycket bättre liv*" (Jonas). En annan pojke tycker att "*det som är jobbigt när det händer blir positivt i slutet*" (Johan) på det viset att man lär sig av fosterbarnens beteende och blir bättre på att sätta gränser och att hjälpa och stötta där det behövs. Mattias säger att det känns kul när man lyckas få en bra relation med ett fostersyskon som är äldre och lite spännande. Han tycker även, precis som Tomas, att man blir mera tolerant mot människor, lär sig mycket genom att träffa så mycket olika personer och förstår vad som ligger bakom deras beteende:

Jag har inte såna förutfattade meningar och fördomar mot vad folk annars har. Om man skulle säga att 'min mamma är narkoman', då blir många rädda, men jag blir inte det. Jag vet vad som står bakom. Och att det inte är lönt, det hjälper inte att bli rädd och gå därifrån" (Mattias).

5.4.3 Vilka negativa erfarenheter har de biologiska barnen gjort?

Bland de negativa upplevelserna av att ha fostersyskon kan nämnas en *flickas* åsikt att "*alltså vi har ju haft jättemånga*" (Amelie). Amelie tycker också att de biologiska barnen borde ha fått mer information innan fosterbarnet kom till familjen, för att få mer förståelse för barnets

beteende. Hon ser som mest negativt att hon och en fosterflicka inte kom överens. Linnéa nämner oron som negativ, medan Tina tycker att tidsbristen som hennes mamma fick genom fosterbarnen var det mest negativa. Sanna upplevde att hon inte längre fick ha sina saker och sin identitet ifred för fostersyskonen, och att hon därför tvingades låsa sitt rum och vara mer vaksam: *"Och det var det jobbigaste, att man inte kunde lita på dem helt enkelt. Man visste inte alltid var man hade dem"*. Erika berättar att hon inte kan komma på något som har varit negativt med att ha fostersyskon i familjen.

En pojke tycker framför allt att det är negativt med yngre fostersyskon som han har nu, för att man inte kan diskutera med dem: *"De kan ju sätta sig på tvären av ren vilja"* (Mattias). Vidare säger han att han helst skulle vilja vara ensam med sina föräldrar, samtidigt som han vet att hans föräldrar trivs med att ha fosterbarn. En annan pojke tycker att man hela tiden får ta mycket hänsyn och inte visa sitt missnöje öppet för att inte de yngre ska *"haka på"* (Johan), och att man får stå över saker. Johan tycker även att socialtjänsten ofta har gjort familjen besvikna genom att placera om ungdomar efter en längre tid utan att ta hänsyn till vad familjen tycker: *"Och sen ingen som lyssnar heller liksom, det är väldigt negativt. Jag blir väldigt ledsen av det. Ibland har det tagit flera år och allt det som vi gjort det har de tagit och kastat bort"*. En pojke beskriver ilskan över att föräldrarna inte hade lika mycket tid, känslan av att vara *"ensam i en mängd"*, och rädslan att komma på andra plats: *"För just då, i den åldern, så är det jobbigt. Ju mer syskon man är, desto mindre tid får man per person. Och vi skulle ta hand om varandra"* (Robin). Han beskriver också en känsla av hemmet som *"krigszon"* när det kommer in barn som inte tar de regler som redan finns: *"Man har alltid en känsla av att man vill försvara och vara med. (---) Vi levde ju där innan, så vi vill ju inte att någon annan ska komma in och tro att de kan ta våra grejer bara rätt upp och ner och välja vad de vill"* (Robin). Jonas säger att det värsta skulle kunna vara att de blev fler syskon och mindre tid men det är inget han tänkt på eller varit ledsen över.

5.4.4 Hur ställer sig de biologiska barnen till att en dag ha egna fosterbarn?

Två av flickorna vill senare ha egna fosterbarn, den ena för att hon tycker att det är *"en naturlig grej, det är ju kul att hjälpa"* (Linnéa). Den andra för att hon tycker att det är nyttigt för hennes egna barn att lära sig att dela med sig. Tre flickor är mera tveksamma men inte negativa. Amelie menar att hon främst måste tänka på hur hennes eget barn påverkas, och Erika kan eventuellt tänka sig ett fosterbarn längre fram på villkor att barnet är litet. Sanna säger att hon vill helst ha ett eget barn, men också möjligtvis ett litet fosterbarn.

En av *pojarna* är helt negativ till att ha egna fosterbarn för att han *"blir så besviken på hur folk har gjort och behandlat andra människor, så jag kan nog förblinda mig i det och bli väldigt hatisk"* (Robin). Jonas säger att han vill: *"absolut ha fosterbarn"*, eftersom det är en *"väldigt bra grej man kan göra. Det är en ganska så rimlig insats för ett väldigt gott resultat"*. Av resterande tre säger Johan att han ställer sig en lite avvaktande till det idag, Tomas vill inte ha idag men kan tänka sig att ha fosterbarn i framtiden och Mattias säger att han tror att han inte vill ha egna fosterbarn.

5.4.5 Har upplevelsen i stort varit positiv eller negativ?

Två av *flickorna*, Amelie och Tina tycker att hela situationen med fostersyskon i stort är positiv. Denna fråga är en av de vi har korrigerat efter att vi har börjat med intervjuerna därför har tre av flickorna inte direkt tillfrågats. Två av dem (Linnéa och Erika) säger i intervjun att det inte finns något i deras situation de skulle vilja ändra på. Sanna däremot säger i sitt svar att hon är mer kluven.

Fyra av *pojarna*, (Jonas, Tomas, Johan, Robin) säger att det i stort är positivt att växa upp med fostersyskon. Robin utvecklar det med att säga att han ser det som positivt idag men att det skiljer sig från när han var i situationen. Mattias säger att han inte riktigt vet.

6. ANALYS

För att uppfylla vårt syfte med uppsatsen kommer vi i analysen att utgå från vår femte frågeställning *"Hur ser skillnaderna i dessa upplevelser ut mellan könen på de biologiska barnen i fosterfamiljen?"* genom att gå tillbaka till de resultat som framkommit som svar på de fyra föregående frågeställningarna i avsnittet *"Redovisning av intervjuer"*.

6.1 Relationer

6.1.1 Relationen till föräldrarna

På den direkta frågan *"Hur har placeringen förändrat din relation till dina föräldrar?"* svarar sju av tio intervjupersoner att de inte tycker att relationen till föräldrarna har förändrats genom fostersyskonens inträde i familjen. På frågan *"Hur känns det att dela föräldrar med fostersyskon?"* framkommer däremot att fyra av *pojarna* och två av *flickorna* tycker sig ha

fått mindre tid med sina föräldrar. Det är möjligt att detta beror på hur intervjupersonerna tolkat ordet "relation". Eventuellt tolkas relation som enbart det rent känslomässiga och att de därför inte talar om tidsbrist i det sammanhanget.

Hur kommer det sig då att fler pojkar än flickor upplever en ökad tidsbrist från föräldrarnas, och framför allt mödrarnas, sida? Enligt Chodorows (1995) teori har mödrarna redan från början en annan relation till pojkarna just beroende på deras kön. Detta tar sig uttryck i att mödrar behandlar sina söner på det sätt kvinnor i allmänhet behandlar män, det vill säga beskyddande och omhändertagande. Då flickorna är av samma kön som sin mamma avlägsnar de sig inte helt från henne och behöver därför inte vara rädda att förlora henne. Pojkarna, å andra sidan måste frigöra sig från sin mamma. Den rädsla de känner inför detta leder till ett ökat beroende av stöd från mamman (Chodorow, 1995). Detta kan vara en orsak till att fler pojkar än flickor upplever mammans ökade tidsbrist som negativ.

6.1.2 Relationen till de biologiska syskonen

Det resultat vi ser som mest framträdande vad gäller relationen mellan våra intervjupersoner och deras biologiska syskon är att pojkarna i högre grad anser sig ha blivit mer sammansvetsade med sina syskon i och med fostersyskonens inträde i familjen. Fyra av flickorna säger att relationen till de biologiska syskonen inte har förändrats alls, medan fyra pojkar av fem vittnar om att de kommit närmare sina syskon. En anledning till detta kan vara kvinnors moderliga omsorgsförmåga och naturliga fallenhet att uppoffra sig för andra, som Chodorow (1995) beskriver i sin teori. Enligt denna teori skulle flickorna i fosterfamiljerna naturligt vilja införliva de nya syskonen i familjen och ge dem trygghet och en känsla av att höra till familjen. Pojkarna däremot har enligt Chodorow (1995) svårare att ta in omgivningens känslor, och kanske av den anledningen känner sig mer manade att skapa samhörighet med den egna familjen istället för att ömma för främmande individer. Något som motsäger denna teori är vår uppfattning om pojkarna som vi intervjuade som mycket omtänksamma och omhändertagande gentemot sina fostersyskon. Att det skiljer sig så mycket mellan könen kan därför också förklaras med olika personligheter och en tillfällighet i det slumpmässiga urvalet av intervjupersoner.

6.1.3 Relationen till fostersyskonen

När det gäller fosterbarnets kön tycker tre flickor att det är lättare med fostersysstrar, en flicka tycker att det är lättare med pojkar och en vet inte. Fyra av fem pojkar tycker att fostersysstrar

är jobbigare. Judy Dunn (1986) nämner i sin bok om syskonskap att det råder delade meningar om huruvida syskon normalt tyr sig till samma kön eller till det motsatta. I vår undersökning tycker flickor och pojkar övervägande lika – de föredrar i stort sitt eget kön framför det motsatta.

Både flickorna och pojkarna tycker det beror mycket på hur fostersyskonet är själv hur man tar det till sig och hur relationen utvecklas. Det skiljer sig inte något speciellt mellan könen hur man ser på vad som påverkar relationen till fostersyskonen över tid. Båda könen tar upp faktorer som att det beror på hur gammalt fostersyskonet är när det kommer, hur länge det stannar och hur det åldersmässigt förhåller sig till dem själva. En flicka menar att det beror på hur kontaktsökande fosterbarnet är själv, vilket även Dunn (1986) beskriver i sin teori om syskonskap: det råder en ömsesidig påverkan syskon emellan och ett upprepat negativt gensvar eller brist på gensvar leder i längden till en försämrad relation.

Samtliga av våra intervjupersoner har upplevt separationer men flickorna talar i större utsträckning om att dessa har känts naturliga. Både i flickornas och pojkarnas berättelser nämns att separationerna kändes jobbigare tidigare men att de nu inte släpper in känslorna på samma sätt. Vi tolkar detta med hjälp av en teori om coping-strategier som en hjälp för att hantera stress och påfrestningar (Lagerberg, Sundelin, 2003). I sammanhanget anser vi den copingstrategi som kallas den känslolofokuserade modellen vara relevant därför att den innebär att människor som är utsatta för en stressfaktor, i detta fall våra intervjupersoner under hotet om separation från fostersyskonen, reglerar de känslor som är förenade med stressfaktorn. Det skulle i vårt fall innebära att våra intervjupersoner helt enkelt lär sig att inte ta in de känslor som tidigare varit smärtsamma.

6.2 Ansvar

Ingrid Höjers föreläsning (050303) väckte vårt intresse för de skillnader det finns mellan könen vad gäller upplevelsen av att växa upp med fostersyskon. I den framkom att flickor tog mer ansvar än pojkar och att könen dessutom oroar sig på olika sätt. Höjer (2004) menar att pojkarna oroar sig på ett mer konkret plan, exempelvis för slagsmål eller mobbning medan flickor i högre grad oroar sig för mer abstrakta saker som till exempel fosterbarnens framtid och deras psykiska välbefinnande. Det var den stora anledningen till att vi valde ett genusperspektiv i vår uppsats. I vår undersökning kan vi dock inte påvisa några större skillnader mellan könen när det gäller oro och ansvar. Samtliga av våra intervjupersoner säger

att de har känt oro för sina fostersyskon och denna oro inte skiljer sig nämnvärt åt mellan könen. Flickorna i vår undersökning oroar sig för konkreta såväl som abstrakta saker och detta gäller även för pojkarna. Exempelvis säger Sanna att hon har oroat sig för sina fostersyskon om de varit berusade eller skadat sig och Jonas berättar om den oro han kan känna för de svårläkta själsliga sår som hans fostersyskon har.

Enligt Larsson Sjöberg (2000) är det vanligare att flickor tar på sig ansvar i hemmet, de tar hand om sina småsyskon och ser till att alla känner sig delaktiga. I de intervjuer vi genomfört berättar pojkarna såväl som flickorna om hur de har hjälpt till hemma för att ta hand om sina fostersyskon och underlätta för sina mammor. Inte heller när det gäller att ta på sig någon form av föräldraansvar kan vi upptäcka några större skillnader mellan könen. Enligt våra intervjupersoner har inga regler förändrats sedan det kom fostersyskon till familjen, däremot när det kommer till rutiner säger två flickor och en pojke att de fick hjälpa till mer hemma och en pojke säger att han fick klara sig mer själv.

Som tidigare nämnts känner vi att det är svårt att applicera den genusforskning vi studerat på detta avsnitt av vår uppsats. Istället känns det mer relevant att använda sig av andra faktorer såsom ålder, personlighet och livssituation för att förklara eventuella skillnader i intervju svaren. Exempelvis har vi intervjuat flera mycket involverade pojkar med stort känslöengagemang som tar större ansvar för sina fostersyskon än vad vi från början hade förmodat, baserat på Ingrid Höjers (2004) tidigare forskning. Eventuellt är det helt enkelt personligheten som spelar störst roll här och inte kön. Nästan alla våra intervjupersoner utbildar sig till, arbetar med eller har arbetat med yrken som vänder sig till människor. Frågan är om de blivit intresserade av människovårdande yrken på grund av sin bakgrund som biologiska barn i fosterfamiljer, eller om deras personlighet alltid har varit ansvarsfull och omhändertagande.

En av flickorna och en av pojkarna säger att de har tagit mindre ansvar för sina fostersyskon än för sina biologiska syskon. Resten av flickorna tycker inte att ansvaret för biologiska syskon och fostersyskon skiljer sig åt. Vad gäller pojkarnas svar skiljer sig samtliga svar åt, de menar att de har tagit lika mycket eller mer ansvar för sina fostersyskon än för de biologiska. Detta är ytterligare ett argument för att pojkarnas förklaras bäst genom deras personlighet. Däremot är det en svårare fråga vad flickornas svar innebär. Det kan vara så som Chodorow (1995) beskriver: att flickorna har en inneboende förmåga till omsorg. Detta

förklarar dock inte hur det kommer sig att pojkarna säger sig ta samma, annorlunda eller mer ansvar för sina fostersyskon. Finns det kanske olikheter i hur man ser på fostersyskonskapet på det vis att flickorna är mer benägna att ta till sig sina fostersyskon på samma premisser som sina egna syskon? Kanske är det så att flickorna jämför med ett annat mått, det vill säga att de redan tar mycket ansvar för sina biologiska syskon och därför tycker sig ta *lika mycket* ansvar för fostersyskonen, medan pojkarna anstränger sig *mer* än vad de normalt gör för sina egna syskon. Om detta är fallet förklarar Chodorows (1995) teori om flickors större förmåga till omsorg framför allt flickornas ursprungliga stora ansvar för sina biologiska syskon.

Av de intervjupersoner som svarat på frågan ”*Känner du att du på något sätt har påverkat ditt fostersyskon?*” tycker en av pojkarna att han inte har påverkat i någon grad. Tre pojkar tycker att de påverkar, och alla flickor tror eller hoppas att de har påverkat sina fostersyskon. Som ställföreträdande syskon till fosterbarnen har de biologiska barnen en viktig funktion att spela. Exempelvis säger Dunn (1986) att syskon till barn med beteendestörningar kan ha en viktig roll i att träna bort oönskade beteenden genom att de motverkas, samtidigt som önskade beteenden förstärks. Kopplat till våra intervjupersoner blir det tydligt att deras handlande faktiskt kan vara avgörande för hur fosterbarnets beteende kommer att utveckla sig. Vinnerljung et al. (2001) beskriver också i en rapport gällande tonårsplaceringar att en stor del av sammanbrotten i familjehemsplaceringar beror på den problematiska relationen med de biologiska barnen.

6.3 Omgivning

Fyra av fem flickor tycker att omgivningen sett positivt på fosterbarnen, medan fyra av fem pojkar tycker att omgivningen inte förstår. Det kan tänkas att det beror på deras umgänge – flickor umgås ofta med flickor och pojkar med pojkar. Flickorna i umgänget skulle då enligt Chodorows teori om den kvinnliga inneboende omsorgsförmågan kanske på ett annat sätt förstå och intressera sig för innebörden av att ha fosterbarn, medan pojkarna i umgänget naturligt har svårare att förstå anledningen till varför man tar sig an fosterbarn. Flickornas positiva inställning skulle kunna bero på att de tycker det känns roligt och naturligt att prata om sin familjesituation med dess relationer. Kanske är en anledning till att pojkarna ser det som negativt att behöva prata om och förklara sin hemsituation att de inte är lika pratglada och benägna att diskutera relationer? Detta styrks i Kristina Larsson-Sjöbergs (2000) avhandling där hon beskriver hur flickorna gärna berättar om sitt hem och sin familj medan

pojkar tycks mer motvilliga att tala om relationer och allmänt är mer fåordiga. Även här kan naturligtvis personlighet diskuteras.

6.4 Erfarenheter

Det är svårt att sammanställa de positiva och negativa erfarenheterna som våra intervjupersoner gjort, eftersom de skiljer sig brett. Vi kan inte se några avgörande skillnader mellan könen när det gäller vad våra intervjupersoner lärt sig samt vad de tyckt varit positivt eller negativt. Varken flickor eller pojkar överväger i antal i något svar. Genomgående kan sägas att alla har mycket positivt att säga om att växa upp med fostersyskon, men ett flertal nämner även mycket negativt som ofta först framkommer en bit in i intervjun. Oavsett vilka tankar våra intervjupersoner har får vi uppfattningen att det känns viktigt att det finns någon som tar sig tid att lyssna och intresserar sig för deras situation.

De flesta av våra intervjupersoner ser helheten av upplevelsen av att ha fostersyskon som positiv i de flesta bemärkelser. När vi talade om vad de tyckte under tiden som de levde i situationen framkommer det dock att några av dem har fler negativa känslor än vad som tidigare framkommit på direkta frågor. Ett sätt att förklara det på är att det handlar om en psykologisk försvarsmekanism, rationalisering (Eysenck, 2000), som ändrar minnesbilden för att berättelsen ska passa ihop med individens kulturella förväntningar. Omgivningen, föräldrarna och inte minst intervjupersonen själv kan förmodas ha starka förväntningar och tryck på sig att se uppväxten med fostersyskon som något positivt. Omgivningen kan tyckas behöva höra det positiva för att inte för starkt ifrågasätta det faktum att familjen tar hand om andras barn. Tidigare forskning av Ingrid Höjer (2001) visar att föräldrar ibland är oroliga för hur de egna barnen mår i situationen som föräldrarna bestämt sig för att sätta dem i. Höjer (ibid.) tar även upp forskning som tyder på att föräldrarna ibland tror att upplevelsen är mer positiv för barnen än vad den i själva verket är. Vi tror att det finns en risk att en korrigerande av tidigare mer negativa känslor kan ligga nära till hands att ta till för att inte belasta föräldrarna med ytterligare bekymmer. Istället bekräftas deras förhoppning om att de egna barnen lärt sig något av att få fostersyskon. Intervjupersonen själv vinner också på att se sin uppväxt mer positivt och aktivt försöka urskilja de positiva sidorna av det man gått igenom, helt enkelt för att själv må bättre. Det är viktigt att poängtera att detta inte är någon obestridlig sanning, men en möjlig förklaring.

När det gäller frågan om våra intervjupersoner senare kan tänka sig att ha egna fosterbarn, ställer sig två flickor och en pojke positiva. En pojke säger att han inte vill ha egna fosterbarn, medan de resterande sex är tveksamma. Det är viktigt att ha i åtanke att tre av dessa är under 18 år och därför kan ha svårt att svara på något som ligger så långt fram i tiden. Det är lätt att dra slutsatsen att detta är ett betyg på hur deras upplevelse är av sin uppväxt med fostersyskon. I vissa fall kan det säkert vara så, men vi vill också reservera oss genom att poängtera att många faktorer kan spela in i valet. Några av dem har egna barn och kanske ser det som en fördel att dela med sig av en trygg tillvaro, medan andra ser det som tillräckligt med de egna barnen. Vissa säger att de vill ha fosterbarn om de inte kan få egna. Oavsett uppväxten finns möjligheten att några av dem inte vill ha barn överhuvudtaget.

6.5 Sammanfattning

Det som först fångade vår uppmärksamhet för detta ämne, att flickor och pojkar tar olika mycket ansvar samt oroar sig på olika sätt för sina fostersyskon, har vi i vår undersökning inte funnit några belegg för. Dock har vi kunnat se andra skillnader mellan könen exempelvis när det gäller att dela sina föräldrar och relationen till de biologiska syskonen. Sammanställningen av intervjuerna visar att pojkarna i högre utsträckning än flickorna ser det som ett problem att dela sina föräldrar med andra barn och den tidsbrist det medför. Dessutom anser pojkarna till större del att deras relation till sina biologiska syskon har blivit starkare än den var innan placeringarna tog sin början. Oberoende av vilket kön de biologiska barnen har så föredrar de i stort fosterbarn av det egna könet. Vad det gäller omgivningens reaktioner på de biologiska barnens situation skiljer sig svaren åt mellan könen. Pojkarna menar att omgivningen inte förstår vad det innebär att ha fostersyskon medan flickorna menar att omgivningen reagerar med nyfikenhet och är i stort positiv när de berättar om sina fostersyskon. När det kommer till de erfarenheter de biologiska barnen gjort av sin uppväxt med fostersyskon är ämnet så öppet att det är svårt att göra direkta jämförelser mellan könen. Dock kan sägas att en majoritet av intervjupersonerna ser helhetsupplevelsen som positiv.

7. SLUTDISKUSSION

I vår uppsats ville vi från början undersöka hur det kommer sig att flickor tar på sig mer ansvar och oroar sig mer för sina fostersyskon än vad pojkarna gör, vilket framkommit i tidigare forskning. Detta kunde vi inte finna i vår undersökning. Att vi har kommit fram till ett annat resultat än tidigare forskning kan ha flera orsaker. Bland annat är vår undersökning

mycket mindre omfattande än Höjers (2004), som är grundad på mer än 650 enkäter och tio intervjuer. Vi har tio intervjuer att grunda vårt resultat på, men resultatet är en bidragande del till ett forskningsområde med många luckor. Med vår uppsats kan vi förhoppningsvis väcka fler tankar och föra diskussionen vidare.

I några intervjuer framkommer att socialtjänsten inte har vänt sig till de biologiska barnen i fosterfamiljerna för att höra deras åsikter om situationen i familjen. En intervjuperson uttrycker en mycket stor besvikelse över socialtjänstens agerande. Han berättar att socialsekreterarna kom på möte i familjen när han var yngre och att de trots hans närvaro inte vände sig alls till honom, utan istället frågade föräldrarna om hans situation. Detta ser vi som en viktig lärdom att ta till sig för alla socialsekreterare som arbetar med familjehemsplaceringar. Vi anser att intervju svaren allmänt visar att de biologiska barnen sitter på en mängd viktig kunskap som kan vara till nytta. Med tanke på deras stora påverkan på sina fostersyskon borde deras roll vara viktig för socialsekreterarna.

Vi har inte ställt någon fråga om huruvida mödrarna har arbete utanför hemmet, men det är en fråga som är väl värd att diskutera vidare kring. Larsson Sjöberg (2000) skriver i sin avhandling om hur moderns sysselsättningsgrad utanför hemmet påverkar hur mycket flickorna engagerar sig i hemmet. Då vi har sett att flera av pojkarna i vår undersökning engagerar sig mycket i hemmet, undrar vi om det finns ett samband även med pojkarnas engagemang. Kan det vara så att både flickornas och pojkarnas engagemang stiger i takt med moderns sysselsättningsgrad utanför hemmet?

Vi har under skrivandet reflekterat över uttrycket ”barnets bästa”. I vissa situationer uttrycker ett par av våra intervjupersoner att de har upplevt situationen som svår. I det fallet har vi funderat över om det är bättre att *ett* barn har det mycket bra medan ett annat barn lever under svåra omständigheter, eller om det då är att föredra att ett barn får det sämre på bekostnad av att det andra får det bättre? Rimligen borde föräldrarnas tid för de egna barnen minska i takt med det ökande antalet fosterbarn. Borde det kanske, för de biologiska barnens skull, finnas riktlinjer för hur många fosterbarn som får bo i en familj? Trots att det framkommer att vissa aspekter har varit negativa då intervjupersonerna befann sig i situationen, tycker majoriteten tillfrågade att helhetsupplevelsen är positiv. Vi anser att mer borde göras för dem medan de befinner sig i situationen för att på alla sätt motverka eventuella negativa upplevelser. Tankar som dykt upp under arbetets gång är framför allt att erbjuda de biologiska barnen i

fosterfamiljerna att träffa andra i samma situation för att de ska kunna finna stöd hos andra som kan känna igen det som sker i den speciella miljö som fosterfamiljen innebär.

Källförteckning

- Chodorow, Nancy (1995) *Femininum – Maskulinum. Modersfunktion och könssociologi*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur
- Dunn, Judy (1986) *Syskonskap*. Stockholm: Norstedts Förlag
- Eysenck, Michael red. (2000) *Psykologi – Ett integrerat perspektiv*. Lund: Studentlitteratur
- Giddens, Anthony (1998) *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur
- Höjer, Ingrid (2001) *Fosterfamiljens inre liv*. Göteborg: Kompendiet
- Höjer, Ingrid & Nordenfors Monica (2004) "Living with Foster Siblings – What Impact has Fostering on the Biological Children of Foster Carers?" i Tjellflaat, Torill & Eriksson, Hans Göran (2004) *Residential care – horizons for the new century*. Hants: Ashgate Publishing Limited
- Lagerberg, Dagmar & Sundelin, Claes (2003) *Risk och prognos i socialt arbete med barn. Forskningsmetoder och resultat*. Stockholm: Förlagshuset Gothia AB
- Larsson, Carina (2001) *Att dela med sig av sin familj. Problematik, erfarenheter och upplevelser hos familjehemmens egna barn*. Örebro universitet
- Larsson Sjöberg, Kristina (2000) *Barndom i länkade familjesystem. Om samhörighet och åtskillnad*. Örebro: Örebro universitet
- Lindén, Gunilla (1998) *Att bli fosterbarn i tonåren – Om frigörelsen från internaliserade föräldraobjekt*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International
- Repstad, Pål (1999) *Närhet och distans. Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap* Lund: Studentlitteratur
- Vinnerljung, Bo; Sallnäs, Maria & Kyhle Westermark, Pia (2001) *Sammanbrott vid tonårsplaceringar – om ungdomar i fosterhem och på institution* Stockholm: CUS

Övriga källor:

- *Bra Böckers Lexikon 2000, Band 7* (1996) Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB
- *Bra Böckers Lexikon 2000, Band 9* (1996) Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB
- Höjer, Ingrid (050303) *Hur påverkas familjehemmet – föräldrar och barn – av att uppföra ett uppdrag år socialtjänsten i sitt eget hem*. Socialhögskolan Lund

BILAGA I

INFORMATIONSBREV ANGÅENDE INTERVJUER

Hej!

Vi heter Anna Dahlqvist och Stephanie Marckwort och är studenter på termin sex vid Socialhögskolan i Lund. Denna termin läser vi kursen ”Socialt arbete med barn och unga” och tänker skriva en 10-poängsuppsats om fosterföräldrars egna barn. Vi vill undersöka hur de biologiska barnen ser på situationen att växa upp med fostersyskon. Vår handledare är Gunilla Lindén som är psykolog samt lärare på Socialhögskolan.

För att få underlag till uppsatsen behöver vi genomföra cirka tio intervjuer med barn/ungdomar mellan cirka 13-30 år. Vi beräknar att intervjuerna kommer att ta ungefär en timma. För de som är under 18 år krävs målsmans tillstånd. Plats för intervju bestäms efter önskemål från intervjupersonen. Eventuellt kommer vi i efterhand att återkomma för enstaka kompletterande frågor per telefon. Vår önskan är att spela in intervjuerna på band för att garantera att vi återger den information vi fått på ett riktigt sätt.

Vi har tystnadsplikt, vilket innebär att intervjupersonerna kommer att vara helt anonyma. I uppsatsen kommer vi att ändra namn och ort för att försäkra att anonymiteten upprätthålls. Detaljer som kan hänföras till en viss person kommer att tas bort eller ändras. Bandupptagningarna av intervjuerna kommer att förstöras så snart intervjuerna är nedskrivna.

Uppsatsen beräknas vara färdig i början på juni. Den kommer då att läggas ut på Socialhögskolans hemsida, där den som vill har möjlighet att läsa den. Till den som vill kommer vi givetvis att skicka en kopia.

Vi är mycket tacksamma för er medverkan!

Har ni frågor? Ring eller maila:

Stephanie Marckwort:	xxx-xxxxxx	stephanieeva@hotmail.com
Anna Dahlqvist:	xxx-xxxxxx	annavictorias@hotmail.com
Handledare Gunilla Lindén:	xxx-xxxxxx	

Med vänliga hälsningar

Anna och Stephanie

BILAGA II

Intervjuguide

Bakgrund

1. Hur många placeringar har familjen haft?
2. Vilket kön har fostersyskonen?
3. Hur länge varade placeringarna?
4. Hur gammal var du vid placeringarnas början?
5. Vilken åldersskillnad är det mellan dig och fostersyskonen?

Relationer

Föräldrar:

6. Hur har placeringen förändrat din relation till dina föräldrar?
7. Hur känns det att dela föräldrar (tid, uppmärksamhet) med fostersyskon? Kan du berätta mer om det?
8. Hur ändrades regler och rutiner i familjen vid placeringen?

Biologiska syskon:

9. Hur har placeringen förändrat din relation till dina biologiska syskon?

Fostersyskon:

10. Hur har relationen till dina fostersyskon förändrats med tiden?
11. Har du märkt någon skillnad beroende på om fostersyskonet är en flicka eller pojke?
12. Har du upplevt separation från fostersyskon? Hur var det?

Ansvar

13. Känner du att du på något sätt har påverkat dina fostersyskon? Har det fått dig att ändra på något i ditt beteende?
14. Har du tagit på dig uppgifter som du känner egentligen är föräldrarnas ansvar? Vad?
15. Känner du att du fått ta ansvar för dina fostersyskon på ett annat sätt än för dina biologiska syskon? I så fall hur?
16. Har du någon gång oroat dig för dina fostersyskon? På vilket sätt?

Omgivning

17. Hur har omgivningen reagerat på att du har fostersyskon?

Erfarenheter

18. Vad har du lärt dig av livet med fostersyskon?
19. Vad är positivt med att ha fostersyskon?
20. Vad är negativt med att ha fostersyskon?
21. Hur ställer du dig till att en dag ha egna fosterbarn?
22. Har upplevelsen i stort varit positiv eller negativ?